

ABLONCZY BALÁZS (1974) Budapest

ABLONCZY BALÁZS

Péterfi Gábor: Trianon és a revízió

Osiris, 2021

Péterfi Gáborban van valami azokból az 1945 (de inkább 1914) előtti középiskolai tanárokból, akik a vasárnapi mise után szertartásosan végigkoptatták a kisvárosi korzót sétapálcájukkal, évtizedeken át ugyanazzal a mozdulattal kanyarították le a hanzlit ebéd előtti korsó sörük tetejéről a kioszkban, és bár a város büszke volt a „Tanár Úrra”, de lakói igazából kevéssé fogták fel, hogy mekkora tudós, aki közelükben él: sorsdöntő meglátásai vannak az eltűnt középkori vármegyéről, az ízeltlábúak kapcsán német egyetemi tanárokkal levelez, vagy epigráfiai tanulmányai miatt levelező tagnak jelölte a Magyar Tudományos Akadémia. Polgárok, közoktatási tisztviselők és tudósok voltak egyszerre ezek a tanárok: elszármazhattak aztán a kisvárosból, hogy a kisszámú egyetemi katedra egyikén oktassanak tovább, de nyomukat megőrizte a középiskola értesítője, amelyet egynémely fontos művek még évtizedek múlva is hivatkoztak. Péterfi Gábor az aszói evangélikus gimnáziumban tanít már csaknem negyedszázada; közben doktori címet szerzett történelemből, aktív egy sor egyesületben és kutatói társulásban, és közben fáradhatatlanul publikált: doktori dolgozatát Szabó Dezső és Féja Géza Trianon-reflexióiról, de publikált a történelemtanítás módszertani kérdéseiről, diákjaival a populáris emlékezetet kutatta a Galga mentén. Emellett szerepet vállalt az elmúlt évek egyik legizgalmasabb vállalkozásában, a NépiBlogban, amely a Facebookon próbálta meg újragondolni az egyik legfontosabb 20. századi magyar eszmeáramlat örökségét.

Az általa 2021-ben összeállított kötet bőséges bevezetővel, jegyzetekkel ellátva – nyilván a századik évfordulóhoz kötődve – a népi írók Trianonnal és az elszakított területekkel kapcsolatos, 1920 és 1944 között született reflexióit tette közzé az Osiris Kiadónál. A kötetben szereplő írások jobbára újságcikkek, van köztük néhány folyóiratcikk és tanulmány, illetve egy Zilahy Lajos hagyatékából előkerült kéziratos forrás, az író villájának vendégkönyve, amelybe a látogatók – nem csak népi írók, sőt jobbára nem azok – bevezették Magyarországot jövőjével kapcsolatos véleményüket. (Ebben a közlésben a *Nagy Durranás*-filmek szövegköny-

vére emlékeztet, ahogy Eckhardt Tiborné született báró Podmaniczky Ilona, a társaság Ellenje lánya karcsúságát, a saját fejfájását vagy a sikló elérését jelöli meg távlati céljának, mintha nem is értette volna az összejövetelek célját.) A szerző-szerkesztő nyolc részre osztotta fel a szöveggyűjteményt: a Trianonra és az előzményeire adott reflexiók mellett az 1938 és 1941 közötti nagyobb területi revíziók előkészületei és az azokból levont tanulságok is külön fejezetet kapnak, illetve a kronológiai rendet némileg megbontva a Dunai Konföderáció lehetőségét elemző szövegek kerültek a kötet végére.

Péterfi Gábor tudományos előéletéből adódóan a szövegek zöme Szabó Dezsőtől és Féja Gézától olvasható, mintegy tíz írást jegyez Németh László, és van néhány Szabó Zoltán-, Kovács Imre-, Kodolányi János-, Tamási Áron- és Illyés Gyula-szöveg is. Felesleges lenne súlyozni azt, hogy ez mennyiben felel meg az egyes népi-csoporton belüli súlyának, és a publikált írások mennyire relevánsak az egyes életművek szempontjából. Szabó Dezső és Féja súlyát és hatókörét tekintve bizonyosan a helyén van. Beszédes mindenesetre, hogy a békeszerződésre magára adott reakciók adják a kötet legvékonyabb fejezetét, Szabó Dezső három szövegével, amelyekből kettő újságbeli tudósítás az akkor még fajvédő ikonnak számító író egy-egy nyilvános szerepléséről; az egész talán két és fél oldal. A Trianon előzményeiről szóló fejezetben viszont túlnyomóan Németh szövegei szerepelnek, és az ő világképe ezzel kapcsolatban könnyen felfejtethető, és viszonylag konzekvens. A Monarchia és a dualista rendszer hibáztatása mellett az író jól látta meg a kisnemzeti nacionalizmusok erejét (még ha jelentőségüket hajlamos volt is eltúlozni) és a hosszabb távú folyamatok jelentőségét a katasztrófa bekövetkeztében – erre Péterfi Gábor is utal alapos bevezetőjében. De a béke előzményeiről és következményeiről szóló írások mennyisége megerősíti azt a szakirodalomban (így Gyurgyák János vagy Romsics Ignác műveiben) szereplő állítást, hogy a népieknek Trianon nem úgy volt probléma, ahogy egy korabeli legi-

timista, konzervatív, liberális vagy fajvédő száma az volt.

A revízió bekövetkeztével kapcsolatos írások jó részét Féja Géza esszéi, útleírásai, tudósításai jelentik. Ezen szövegek, amelyek jobbára a Magyarországra és Pesti Naplóba készült riportások, tudtukon kívül szépen bemutatják, hogy a revízió bekövetkezte miért volt zsákutca a népi gondolat követőinek. Féja tudósításainak hangvétele alig különbözik a korszak sztenderdnek tekinthető revíziós lelkendezésétől: szülővárosa, Léva visszaszerzését is ünneplő Féja örvendezik a „csinos kassai lányok” oldalán sarkantyút pengető „délceg, mutatós” magyar tiszteknek, mindenütt pompásnak látja a honvédséget – és ebből kifolyólag nem is hajlandó észrevenni a groteszket abban a sorban, amelyben a magyar biciklisták előtt lomhán megforduló cseh harckocsiról ír. Ő is üdvözli „cseh gyarmatosítók” eltakarodását, és a korszakban tökéletesen illeszkedő naiv/álnaiv kijelentéseket tesz a jövődöbéli szlovák–magyar együttélésről, illetve a pontosan soha nem definiált „felvidéki szellem” megtermékenyítő hatásában reménykedik. Pedig minden biztonnal érzekelte akár a magyar közigazgatás ügytelenségeit: a kassai bevonuláskor órákra a Szent Erzsébet-dómba zárt helyi nők ügyét Féja is említi, és egy mellékmondatban a csehszlovák állam jelképének tartott Bat'a-cipőről is elismeri, hogy emiatt kevesebb a tüdőbaj és a reuma a magyar lakosság körében is. Az esszéista nem egyedülként használja ezt a hangot: Szabó Pál úgy értekezik a Kárpát-medence földrajzi egységéről, a történelem által a magyarságnak rendelt területről, Románia mint állam mestereséges voltáról, mintha nem a parasztpárti Szabad Szóban, hanem legalábbis a kormány álláspontját visszhangzó Függelékben írta volna le gondolatait. Ahogy azonban Péterfi Gábor pontosan rámutat a revízió azon fonákságára, hogy ettől fogva nehéz volt érvényesen érvelni a magyarság=parasztság egyenlet mellett, hiszen az országba jelentős nem magyar nemzetiségű paraszttömegek kerültek vissza. Másfelől pedig, ugyan nyugtathatták a szerzők a lelkiismeretüket azzal, hogy a ruszinokat vagy a szlovákokat a cseh, az erdélyi románokat meg Bukarest zsarnoksága

alól szabadította fel a revízió, de hosszabb távon ezek a szerzők sem áltathatták magukat azzal, hogy az új berendezkedés megfelel a nemzetiségeknek.

Innen tekintve tehát nem véletlen, hogy a kelet-európai parasztnépek összefogását latolgató írások zöme a revízió előtti időszakból való; mindössze két írás szólal meg a témáról a revízió időszakából. Féja *Magyar politikai kátéja* kicsit fáradt, őszintétlen szöveg, Szabó Zoltánnak 1939. szeptember 1-én a Kelet Népében megjelent *Magyarság és Közép-Európa* című írása pedig érzelmes, átmeneti búcsú az egész gondolatkörtről: „Ma aligha csinálhatunk mást, mint amit eddig csakugyan csináltunk: az igazunkat érvényesítjük az idő adta lehetőségek szerint: a további dolgok későbbi dolgok.” Így igazából Németh revízióval kapcsolatos szkepszise (amelynek hű tükre a sokat citált *Erdély ünnepére* című szövege) érvényesebben jeleníti meg a népiek álláspontjának kudarcát, mint a mindig felsőfokú melléknevekkel teletömött Szabó Dezső-publicisztikák.

Minden szövegnél és szövegválogatásnál lehet tere az olvasói köztöködésnek: néhány helyen hiányoznak a magyarázó jegyzetek (az avatatlan olvasó esetleg nem értheti, hogy Ipolyság és Sátoraljaújhely elcsatolt része hogyan térhetett vissza 1938. november 2. előtt; milyen településről beszél Illyés, amikor 1848-as pusztítást emleget), egy-két helyen az idegen nyelvű szöveg átírása nem sikerült tökéletesen, és bizony az *expialás* kifejezés létezik, még ha ritkán használták is a korszakban (*expio*, *-are*, lat.: jóvátesz, kiengesztel): ezek azonban nem vonnak le Péterfi érdeméből. Az Osiris Kiadó jóvoltából kiadott szöveggyűjteménye egyrészt roppant hasznos olvasmány, egy manapság nem sokat pertraktált, sokáig félreértett vagy éppenséggel rágalmozott eszmekör hű lenyomata. Beszéd arról, hogy a tehetségmentés, a társadalmi mobilitás igénye, az ország pontos leírásának vágya, az alsó rétegek nyomorának megszüntetése vagy a jól-rosszul elővezetett középosztály-politika mellett a népiek mit gondoltak a körülöttük lévő világról és Magyarország helyéről.

Quodlibet

Szemadám György

képzőművész kiállítása

Pesti Vigadó

1051 Budapest, Vigadó tér 2.

www.vigado.hu

2023. március 3. – április 30.

MMA – Minden, ami művészet

MMA
MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADEMIA

|n|mm|n|
VIGADÓ